

6. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14>.
7. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України від 5 берез. 2009 року № 1065-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 29. — Ст. 395.
8. Бутько О. В. Правовий статус ребенка: теоретико-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. В. Бутько. — Краснодар, 2004. — 241 с.
9. Про затвердження плану заходів з виконання у 2010 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовт. 2009 р. № 1263-р // Урядовий кур'єр. — 2009. — 4 листоп.
10. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 (ETS N 139) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_651.

Анотація

Темченко О. В. Соціальна функція Української держави у сфері захисту прав дитини. — Стаття.

У статті проаналізовані значення, принципи, різновиди, способи та форми реалізації соціальної функції Української держави у сфері захисту прав дитини. Зроблений висновок про достаток законодавче забезпечення цієї функції. Натомість виконавча, судова та контрольна форми реалізації соціальної функції держави у сфері захисту прав дитини потребують удосконалення, як і їх фінансове забезпечення.

Ключові слова: соціальна функція держави, загальнодержавна програма, форми реалізації функцій держави, дитина.

Summary

Temchenko O. V. The Social Function of the Ukrainian State in the Field of Defence of Children' Rights. — Article.

Values, principles, varieties, methods and forms of realization of social function of the Ukrainian state in the field of defence of children' rights is analyzed in the article. The conclusion about the sufficient legislative providing of this function is done. But executive, judicial and control forms of realization of social function of the state in the field of defence of children' rights need improvement, as well as their financial providing.

Keywords: social function of the state, national program, forms of realization of functions of the state, child.

УДК 342.721:347.174

О. В. Ткаля

ОСОБИСТА ТА КОЛЕКТИВНА НЕДОТОРКАНИСТЬ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПРАВОВОГО ІМУНІТЕТУ

Дослідження внутрішніх форм правових імунітетів повинно здійснюватися на підставі визнання того, що правові імунітети виступають особливою формою правових виключень, а тому визначення їх загальних і спеціальних характеристик, встановлення особливостей реалізації в процесі регулювання суспільних відносин є значимим для юридичної науки.

Однією з найбільш поширених форм правового імунітету виступає недоторканність, яка може поширюватися як на індивідуальних суб'єктів, так і колек-

тивних (юридичних осіб). Складність аналізу недоторканності полягає в тому, що цей термін однаково може використовуватися як щодо осіб, так і щодо предметів матеріального світу. Так, в Конституції України проголошується і гарантується, по-перше, принцип забезпечення права на свободу та *особисту недоторканність* (виділено мною. — *О. Т.*) — правове положення, згідно з яким при провадженні у кримінальній справі ніхто не може бути взятий під варту інакше, як за вмотивованою постановою судді і тільки на підставі і у порядку, передбаченому законом. Крім того, проголошується принцип *недоторканності житла та іншого приватного володіння* (виділено мною. — *О. Т.*) — правове положення, згідно з яким ніхто не має права вторгатися до житла або іншого приватного володіння всупереч волі проживаючих у ньому осіб, інакше як у випадках, встановлених законом або на підставі судового рішення. Таким чином, на конституційному рівні термін «недоторканність» використовується у двох значеннях — недоторканність особи і недоторканність об'єктів матеріального світу, до яких належать житлове приміщення, власність та інше. Однак до правових імунітетів нами відноситься тільки особиста форма недоторканності, яка в деяких випадках поширюється і на предмети матеріального світу, але тільки на підставі поширення спеціальних ознак суб'єктів на їх майно або інші речі матеріального світу, які забезпечують діяльність суб'єкта в процесі здійснення ним міжнародних, державних або громадських публічних функцій. Вважаємо, що вказаний підхід використовується і законодавцем при визначенні окремих видів правових імунітетів. Так, наприклад, в ч. 1 ст. 13 Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року зазначається, що «недоторканність судді *поширюється* на його житло, службове приміщення, транспорт і засоби зв'язку, кореспонденцію, належне йому майно і документи», що свідчить про похідний характер недоторканності майнового характеру від особистої недоторканності [3].

Значення терміна «недоторканність» полягає в тому, що це «гарантія від усіх посягань з боку будь-кого, закріплена в законі» або «те, що не можна псувати, знищувати, паплюжити через значимість та важливість» [7].

Законодавством визначення недоторканності не дається, цю прогалину намагався подолати Конституційний Суд України, який зазначив, що «недоторканність — це конституційна гарантія, що не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер та цільове призначення — забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, суддею та Президентом своїх функцій». Сформульоване Конституційним Судом України визначення недоторканності не можна визнати вдалим за таких підстав. По-перше, досить складною щодо встановлення вкладеного змісту слід визнати негативну форму опису правової природи недоторканності, яка використовується Конституційним Судом України, вказуючи на те, що «недоторканність не є особистим привілеєм». У зв'язку з цим залишається невстановленим, чи недоторканність не є *привілеєм* взагалі, чи недоторканність тільки не є *особистим привілеєм*.

Не відрізняється послідовністю і узгодженістю позиція науковців не тільки

щодо визначення недоторканності, але й співвідношення правової недоторканності з правовим імунітетом, що в кінцевому вигляді впливає на зміст дефініції недоторканності. Так, деякі дослідники використовують терміни «імунітет» і «недоторканність», зокрема, що стосується правового становища народних депутатів, як понять тотожних, тобто збіжних за змістом, що дає їм можливість використовувати їх як терміни-синоніми [11, 109–110]. З таким підходом погодитися неможливо, інакше треба обґрунтовувати широке використання законодавцем двох самостійних категорій (правовий імунітет і правова недоторканність), які характеризуються однаковим змістом, що з позиції базових положень юридичної техніки в принципі недопустимо. В. Марків, досліджуючи імунітет у кримінальному процесі, яким наділений Президент України зазначає, що «недоторканність (у тому числі імунітет) Президента України є однією з правових гарантій його діяльності на посту глави держави...» [12, 79]. Аналогічну позицію зайняли і російські процесуалісти, зазначивши, що «депутатська недоторканність, у власному смислі слова, охоплює лише частину імунітетів» [13, 25].

Термін «недоторканність» за своїм змістом охоплює не тільки процесуальний характер нормативних виключень, які пов'язані з обмеженням юрисдикції судів при вирішенні окремих правових питань, особливим порядком проведення слідчих та судових дій, застосуванням або заборонаю на застосування окремих заходів процесуального примусу, але й матеріальний характер, пов'язаний із встановленням підстав для звільнення від кримінальної або адміністративної відповідальності.

Певну критику викликає таке визначення правової недоторканності, яке вказує виключно на особливий порядок порушення кримінальної справи, застосування запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу для носія правового імунітету [14, 10]. З таким підходом до визначення недоторканності важко погодитися, оскільки, як вже зазначалось, в такому випадку ігнорується недоторканність від юридичної відповідальності, зокрема не лише кримінальної, але й адміністративної, а правова недоторканність зводиться фактично тільки до процесуального моменту. Однак і останнє положення в наведеній дефініції правової недоторканності визначене не достатньо повно, оскільки автор зводить недоторканність виключно до особливого порядку порушення кримінальної справи і застосування примусових заходів саме кримінально-процесуального примусу, ігноруючи тим самим провадження по факту вчинення адміністративного правопорушення. Вказані ознаки лише частково визначають зміст недоторканності, тому що фактично ігнорується наявний імунітет від порушення справ про адміністративні правопорушення та застосування примусових заходів адміністративного впливу.

Враховуючи, що правова недоторканність є комплексним правовим явищем, яке містить в собі як матеріально-правову, так і процесуально-правову складові і виступає окремою формою правового імунітету — особливого правового виключення із загальних правил, видається можливим запропонувати таке визначення правової недоторканності. *Під недоторканністю слід розу-*

міти особливу форму правового імунітету, якою встановлюється спеціальний правовий порядок, яким регулюється вирішення питань: незастосування до особи юридичних санкцій; про порушення кримінальної справи і справи про адміністративне правопорушення; про застосування заходів кримінально-процесуального (запобіжних та інших заходів кримінально-процесуального примусу) та адміністративного (запобіжні, заходи попередження та інші) характеру; про пред'явлення обвинувачення, проведення окремих слідчих дій в особливому порядку.

Деякі науковці пропонують ввести таке поняття, як «обмеження недоторканності», відносно осіб, які наділені імунітетом. Ця пропозиція обґрунтовується тим, що існування принципу презумпції невинуватості, відповідно до якого особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62 Конституції України), в деяких випадках суперечить правовому імунітету [15, 77].

З такою пропозицією не можна погодитися за таких підстав. Правова недоторканність є формою правового імунітету, який у свою чергу виступає правовим виключенням, тому не доцільно встановлювати виключення на існуюче правове виключення. Такий підхід створить складності у застосуванні відповідних правових встановлень імунітетного характеру, а саме необхідність чіткого визначення підстав для їх використання є передумовою подальшого існування цього інституту в праві.

На підставі викладених аргументів можна зробити висновок про доцільність виключення з депутатської недоторканності імунітету на проведення окремих слідчих дій, тим більше, що гарантією їх законного і обґрунтованого проведення є прийняття рішення в судовому порядку.

У свою чергу, в межах правової недоторканності виділяються самостійні види, які, згідно з функціональним характером правових імунітетів, залежать від ознак суб'єктів, які знаходяться в каузальному зв'язку з виконуваними ними публічними функціями. При цьому треба підкреслити, що правова недоторканність як форма правового імунітету не може ототожнюватися з поняттям недоторканності окремих осіб. Правова недоторканність знаходиться не у сфері особистих права і свобод людини, а безпосередньо пов'язана з виконанням публічних функцій представника держави, «забезпечуючи підвищену охорону законом окремих осіб через здійснення ними державних функцій, захищаючи їх від необґрунтованого переслідування, сприяє їх безперешкодній діяльності, самостійності і незалежності» [14, 11].

Звернемо увагу на *недоторканність дипломатичних агентів, дипломатичних представництв і співробітників консульських установ*. Відповідно до чинного законодавства щодо дипломатичних агентів не можуть застосовуватися юридичні санкції країни перебування за вчинення діянь на її території. Так, у ч. 4 ст. 6 КК України встановлюється, що «питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'яз-

ковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, в разі вчинення ними злочину на території України вирішується дипломатичних шляхом». Аналогічне за змістом положення міститься і в ст. 16 КпАП України. Таким чином, елементом недоторканності дипломатичних агентів слід визначити незастосування до таких осіб юридичних санкцій за вчинення будь-якого злочину чи адміністративного правопорушення в країні перебування. Загальні юридичні санкції замінюються на заходи дипломатичного характеру, встановлені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року (далі — Віденська конвенція 1961 року), серед яких можна виділити: звернення уваги акредитуючої держави на діяльність її дипломатичного представника; складання офіційного протесту; вимога про відкликання такої особи; оголошення особи *persona non grata* або небажаною і визначення терміну, впродовж якого ця особа має покинути територію приймаючої держави [8, 218].

До дипломатичного агента не можуть бути застосовані ніякі запобіжні заходи, в тому числі затримання або арешт, яка б процедура їх отримання (санкція прокурора, рішення суду) не супроводжувала. Згідно з п. 1 ст. 41 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року, консульські посадові особи не підлягають ні арешту, ні попередньому ув'язненню інакше як на підставі постанов компетентних судових органів у випадку вчинення тяжких злочинів [8, 220]. Враховуючи те, що рішення про попереднє ув'язнення в Україні приймається виключно в судовому порядку, що повністю відповідає прийнятим зобов'язанням про забезпечення недоторканності консульських установ, затримання як короткочасний запобіжний захід, який пов'язаний з обмеженням волі, може обиратися трьома категоріями осіб: органом дізнання (ст. 106 КПК України), слідчим (ст. 115 КПК України), суддею (ст. 165-2 КПК України), що по відношенню до консульської посадової особи не відповідає вимогам обмеження особистої свободи інакше як за умови винесення рішень компетентними судовими органами.

Посадові особи міжнародних організацій, за традицією, тенденції якої проглядаються під час аналізу змісту міжнародних конвенцій, користуються меншим обсягом правового імунітету порівняно з дипломатичними агентами, за виключенням Генерального секретаря ООН та його заступників, членів Міжнародного суду ООН, яким надані дипломатичні імунітети. Зроблений висновок підтверджується такими особливостями недоторканності посадових осіб міжнародних організацій і представників держав, що беруть участь у діяльності міжнародних організацій і в роботі конференцій. Вказані суб'єкти не можуть бути звільнені від юридичної відповідальності та застосування інших юридичних санкцій у разі вчинення правопорушення. Вирішення питання про початок провадження у справі, де посадова особа міжнародної організації або представник держави виступає як правопорушник або відповідач, здійснюється на загальних підставах і за загальними правилами, передбаченими законодавством держави перебування. Недоторканність вказаних осіб характеризується заборонаю на застосування особистого затримання або арешту, незалежно від того, яка проце-

дура прийняття рішення про обрання вказаних запобіжних заходів передбачається процесуальним законодавством країни перебування, відповідно, вказані особи притягуються до юридичної відповідальності на загальних засадах.

Недоторканність посадових осіб, які проходять державну службу, залежить від посадового становища особи, яке визначається вагомістю здійснюваних публічних функцій для розвитку держави і суспільства. Президент України може бути притягнутим до кримінальної відповідальності лише після усунення з поста Президента України в порядку особливої процедури — імпичменту. Недоторканність Президента України, «як органічна складова його конституційного статусу, що має на меті забезпечення умов для реалізації покладених на нього повноважень», характеризується неможливістю скасування, обмеження або призупинення повноважень Президента України через порушення проти нього кримінальних справ і переслідування у порядку кримінального судочинства [10]. Вважаємо, що правова недоторканність Президента України виглядає значно обмежено порівняно із застосуванням аналогічного інституту до глав держав інших країн [9] і вимагає уточнення переліку злочинів, до яких слід віднести тільки три категорії злочинів — діяння проти основ національної безпеки України (розділ I КК України), умисні злочини проти життя особи (розділ II, ст. ст. 115–118, 120 КК України) і діяння проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX КК України). Крім того, недоторканність Президента України виключає можливість проведення відносно нього таких дій кримінально-процесуального характеру, як обшук, виїмка, освідування, накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку, якими користується глава держави, та поширюється на його службові та житлові приміщення, службовий та особистий транспорт, засоби зв'язку, документи, кореспонденцію, багаж та інші речі.

Недоторканність народного депутата не передбачає абсолютного звільнення від будь-якого виду юридичної відповідальності, а законодавством встановлюється особливий порядок притягнення до відповідальності, який діє протягом всього строку здійснення повноважень народного депутата [4]. Особливість порядку притягнення до юридичної відповідальності народного депутата полягає в отриманні для цього обов'язкової згоди Верховної Ради України як передумови законності переслідування за вчинення протиправного діяння.

Що стосується пред'явлення обвинувачення, то відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року, яким визначено, що «притягнення до кримінальної відповідальності, як стадія кримінального переслідування, починається з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину» і ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», відповідно до якої депутат не може без згоди Верховної Ради України бути притягнутим до кримінальної відповідальності, можна зробити висновок, що пред'явлення обвинувачення народному депутату України допускається виключно за умови отримання офіційної згоди на це парламенту України, яка автоматично припиняє дію недоторканності щодо такої особи [4]. При цьому треба зазначити, що особа, відносно якої надана згода на притягнення до кримі-

нальної відповідальності, не втрачає статусу народного депутата, тобто продовжує користуватися пільгами й імунітетами, передбаченими чинним законодавством, за винятком недоторканності.

Недоторканність народного депутата пов'язана також з особливим порядком проведення слідчих дій. Так, відповідно до ч. 2 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», встановлюється, що обшук, огляд особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції допускається лише в разі надання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності. Вказане положення вимагає уточнення з врахуванням такого [4]. По-перше, чинним кримінально-процесуальним законодавством встановлюється виключний перелік слідчих дій з чіткою вказівкою їх назв, проведення яких допускається при розслідуванні та розгляді кримінальної справи. Законодавець при конструюванні змісту досліджуваної норми це ігнорує і наводить перелік об'єктів дій, а не назви самих дій. Вважаємо за доцільне диспозицію правової норми викласти шляхом перерахування таких слідчих дій: обшук, виїмка, огляд, накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку, що повністю відповідає змісту депутатської недоторканності, передбаченої чинною редакцією закону, і кримінально-процесуальному законодавству. По-друге, погоджуємося з тими авторами, які вказують на недопустимість використання формулювання «інші заходи», що дає можливість віднести до таких заходів навіть допит народного депутата в ролі свідка, оскільки, як вже зазначалося, кожна слідча дія супроводжується обмеженням прав і свобод у тому чи іншому обсязі [16, 52]. Враховуючи виключний характер правових імунітетів в будь-якій формі, в тому числі і правової недоторканності, пропонуємо в ч. 2 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» навести вичерпний перелік слідчих дій, вчинення яких допускається тільки після отримання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності.

Недоторканність депутатів місцевих рад, на відміну від народних депутатів, має досить обмежений характер і стосується тільки двох елементів недоторканності: особливого порядку порушення кримінальної справи і обрання запобіжного заходу. Так, відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року, кримінальна справа стосовно депутата місцевої ради може бути порушена виключно Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурором Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, незалежно від кваліфікації вчиненого злочину.

Недоторканність судді відрізняється від недоторканності інших осіб, які здійснюють публічні державні функції, і характеризується такими особливостями. Недоторканність судді відносно вирішення питання про його юридичну відповідальність характеризується встановленням особливого порядку притягнення до відповідальності, що ні в якому разі не виключає її настання. Відповідно, чинним законодавством допускається порушення кримінальної

справи як по факту, так і відносно особи в разі вчинення правопорушення на загальних засадах [17, 492–493], хоча більшість науковців висловлюють аргументи на користь встановлення ускладненого порядку порушення кримінальних справ відносно судді, наприклад, обмеживши коло суб'єктів, які мають право порушувати кримінальну справу, виключно Генеральним прокурором України [18, 12]. Що стосується обрання запобіжних заходів відносно судді, то воно здійснюється на підставі загальних положень, за винятком затримання або арешту, які відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про статус суддів» застосовуються як запобіжний захід відповідно до однієї з підстав: наявність офіційної згоди Верховної Ради України на затримання або арешт; винесення обвинувального вироку суду.

Положення про *недоторканність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини* (далі — Уповноважений) застосовуються протягом всього виконання посадових обов'язків і включають такі особливості. У відповідності з положенням ч. 3 ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року Уповноважений підлягає кримінальній або адміністративній відповідальності тільки за згодою Верховної Ради України [5]. Таким чином, недоторканність Уповноваженого поширюється тільки на два види юридичної відповідальності: адміністративну (в разі накладення стягнення в судовому порядку) і кримінальну, що стосується інших видів відповідальності, то Уповноважений притягується за загальними правилами. Недоторканність в частині порушення кримінальної справи характеризується тим, що єдиним органом в Україні, який має компетенцію по встановленню приводів та підстав для порушення кримінальної справи відносно Уповноваженого, є Генеральний прокурор України.

Правова *недоторканність передбачена і для посадових осіб Рахункової палати*, але в обмеженому вигляді, якщо порівнювати з іншими суб'єктами правового імунітету, які здійснюють державні функції і стосується виключно питання про порушення кримінальної справи. Так, відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 року кримінальну справу щодо голови Рахункової палати, першого заступника і заступника голови, головних контролерів та секретаря Рахункової палати може бути порушено лише Генеральним прокурором України [6]. Таким чином, у разі порушення кримінальної справи Генеральним прокурором України провадження по ній, а саме порядок обрання запобіжних та інших кримінально-процесуальних заходів, пред'явлення обвинувачення і проведення слідчих дій, здійснюється в загальному порядку, недоторканність на який ні в якій формі не впливає.

Література

1. Конституція України. Основний Закон. — К., 2002. — 53 с.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. — К., 2002. — 215 с.
3. Про статус суддів : Закон України від 15 листоп. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 8.
4. Про статус пародного депутата України : Закон України від 17 листоп. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3.

5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 20.
6. Про Рахункову палату : Закон України від 11 лип. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 24.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Буссл. — К. : Ірпінь : Перун, 2002. — 600 с.
8. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 18 апреля 1961 г. // Международное право в документах. — 5-е изд., перераб. и доп. — М., 2004.
9. Конституция Российской Федерации. — М. : Юрид. лит., 1993. — 64 с.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпліменту Президента України) від 10 грудня 2003 року // Офіційний вісник України. — 2003. — № 51. — Т. 1.
11. Полешко А. Депутатська недоторканність: український і європейський досвід // Право України. — 1999. — № 4. — С. 109–110.
12. Марків В. Дещо про імунітет у кримінальному процесі // Підприємство, господарство і право. — 2001. — № 3. — С. 79–82.
13. Агаев Ф. А. Иммунитеты в российском уголовном процессе / Ф. А. Агаев, В. П. Галузо. — М. : ТЕИС, 1998. — 135 с.
14. Юшкова Ю. А. Иммунитет как правовая категория : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Ю. А. Юшкова. — М., 2008.
15. Удалова Л. Імунітет у кримінальному процесі України // Право України. — 2003. — № 7. — С. 77–80.
16. Волкотруб С. Г. Імунітет у кримінальному процесі України / С. Г. Волкотруб. — Х. : Кошук, 2005. — 144 с.
17. Ткаля О. В. Проблеми правового імунітету в кримінальному процесі // Визначальні тенденції генезису державності і права : зб. наук. пр. / за ред. В. І. Терентьева, О. В. Козаченко. — Миколаїв : Іліон, 2007. — С. 491–495.
18. Ківалов С. В. Судова реформа в Україні: проблема правової регламентації // Актуальні проблеми держави і права. — 2007. — Вип. 32. — С. 5–14.

Анотація

Ткаля О. В. Особиста та колективна недоторканність як особлива форма правового імунітету. — Стаття.

У статті досліджуються актуальні проблеми внутрішніх форм правового імунітету. Основну увагу приділено розгляду поняття та природи недоторканності як особливої форми правового імунітету, її змісту, елементів щодо суб'єктів, які наділені правовим імунітетом. Розглянуто недоторканність дипломатичних агентів, співробітників дипломатичних консульств. Проаналізовано особливості недоторканності посадових осіб, які проходять державну службу, а саме, Президента України, народних депутатів, суддів та інших посадових осіб. Сформульовані деякі пропозиції щодо вдосконалення інституту правового імунітету і статусу суб'єктів правової недоторканності.

Ключові слова: правовий імунітет, недоторканність, імунітет вищих посадових осіб, недоторканність Президента, недоторканність народних депутатів, недоторканність суддів, дипломатичний імунітет.

Summary

Tkalya O. V. Personal and Collective Immunity as a Particular Form of Legal Privilege. — Article.

Some actual problems of underlying forms of legal privilege are observed in this research paper. Special attention is paid to the investigation of conception and nature of immunity as a particular form of legal privilege. The content of inviolability and the parties to legal privilege are also researched. Immunity of diplomatic agents, diplomatic servants and agencies is observed. Peculiarities of immunity of the officials doing government service such as President, deputies, judges etc. are analyzed. Some propositions as for the improvement for the institute of legal privilege and status of agents of legal privilege are worded.

Keywords: legal privilege, inviolability, immunity of officials, privilege of President, immunity of deputies, inviolability of judges, diplomatic immunity.